

Kolofon

Onderweegs op 't Jabikspâd
Lês en werkboek foor de groepen 6,7 en 8 fan 'e basisskoallen op 't Bildt.

Samensteld deur Cedin, Taalsintrum Frysk, in samenwerking met 'e Bildtse Kemissy Meertalighyd.

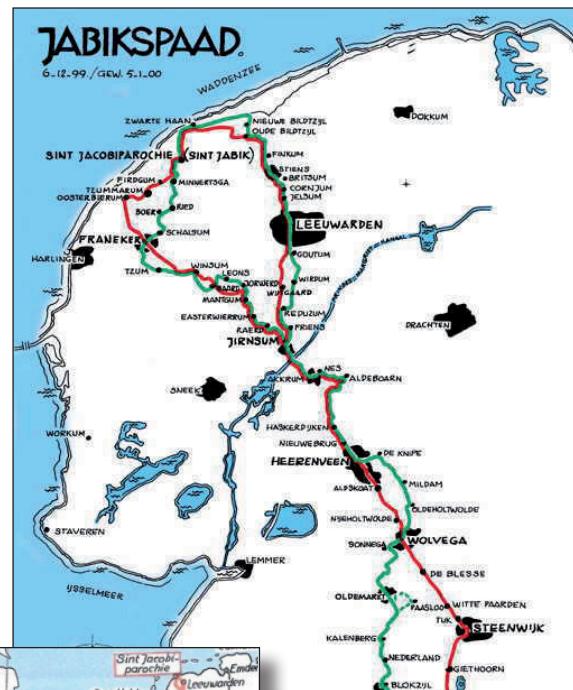
Deuze útgave kwam tot stand met subsidy fan 'e Provinsje Fryslân en de Gemeente 't Bildt.

Redaksy: Marrit de Schiffart, Cedin
Eandredaksy: Kemissy Meertalighyd
Raadpleegde bronnen: [jabikspaad.nl](#)
Beeld: Taalsintrum Frysk, [sichtopfryslan.nl](#)
Korreksy Bildtse taal: Stichting Ons Bildt
Korreksy Engels: Debby
Bildts ferhaal: Simy Sevenster
Opmaak: Bettie Kuipers, Cedin
Druk: Cedin

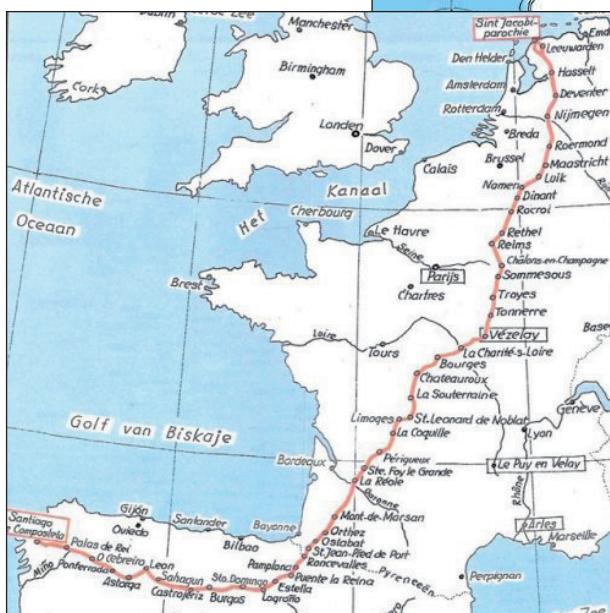
1 Onderweegs op 't Jabikspâd

Kyk! Der onder 't kùnstwerk bij De Groate Kerk in St.-Jabik loopt 'n man met 'n lange brúnne jas en fan die bergskoenen an. 'n Groate witte skelp sit an syn rûgtas fastspeld en in syn rechterhànd het-y 'n lange houtene stok. 't Is niet 'n skaaphoeder die't syn skapen kwyt is. Ni, 't is 'n pelgrim. Deuze man het 't pelgrimspâd fan Hasselt na St.-Jabik lopen, 't soanoemde Jabikspâd. De man is blij dat-y syn eanddoel De Groate Kerk haald het. Hij kykt even in 'e kerk en loopt dan 'n eandsy feerder na Pension De Jacobshoeve. Der haalt-y syn lèste stimpel. Deuze pelgrim het de 150 kilometer folbrocht, syn stimpelkaart is fol!

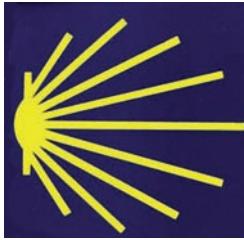
Jabikspâd? Wat is dat!?

In Europa loope heel wat koierroetes. 'n Prot fan die roetes komme út op een plak, naamlik in 't Spaanse Santiago de Compostella. Dat is omdat Jacobus, 'n leerling en apostel fan Jezus, neffens ouwe geskriften in Santiago de Compostella begroeven laid. Heel feul gelovige mînsen wille die stâd besoek. Fander ok dat d'r soafeul pâden na Santiago lope.

Froeger mosten de mînsen de tocht lopende doen, omdat d'r nag gyn auto's waren. Tunworig kin 't in 't flygtúg, maar dos binne d'r ok nag 'n prot mînsen die't de tocht krekt as hur foorgangers lopende doen wille. Deuze mînsen noeme wy pelgrims.

't Jabikspâd is 'n pelgrimspâd fan 't Bildtse St.-Jabik naar 't Drintse Hasselt. 't Is 't begin fan de lange tocht na Santiago de Compostella. 't Jabikspâd is op 12 maai 2000 offisjeel opend en beston op 12 maai 2010 dus tien jaar. Dut boek gaan over 't Jabikspâd en soms ok over de rest fan de pelgrimsroete na Santiago de Compostella.

St.-Jabik en Santiago de Compostela

St.-Jabik wort wel sien as 't begin fan 't pelgrimspâd na Santiago de Compostela. Hoe't dat komt? Baide plakken binne noemd na de apostel Jacobus. Santiago betekent in 't Spaans naamlik ok St.-Jabik.

't Pelgrimspâd na Santiago de Compostela wort overal in Europa angeven met 'n gele Jakobsskelp op 'n blau bordsy. 't Frise Jabikspâd wort niet angeven met 'n Jakobsskelp, maar met 'n andere skelp: 'n wulk. De wulk is 'n skelp die't simboal staat foor dut gebied. De skelp sit ommers ok in 't wapen fan de gemeente 't Bildt.

Jabikspâd

't Kûnstwerk

Dut kûnstwerk staat sout 1998 bij De Groate Kerk in St.-Jabik. 't Staat simboal foar 't begin fan 't Jabikspâd. De groate driehoek staat foar de lange roete fan 't Jabikspâd. An 'e foet lait 'n steen met 't Europese logo fan de Jakobsroetes. Dat logo laat de feule pelgrimspâden sien. Se komme allegaar op een plak bijnander.

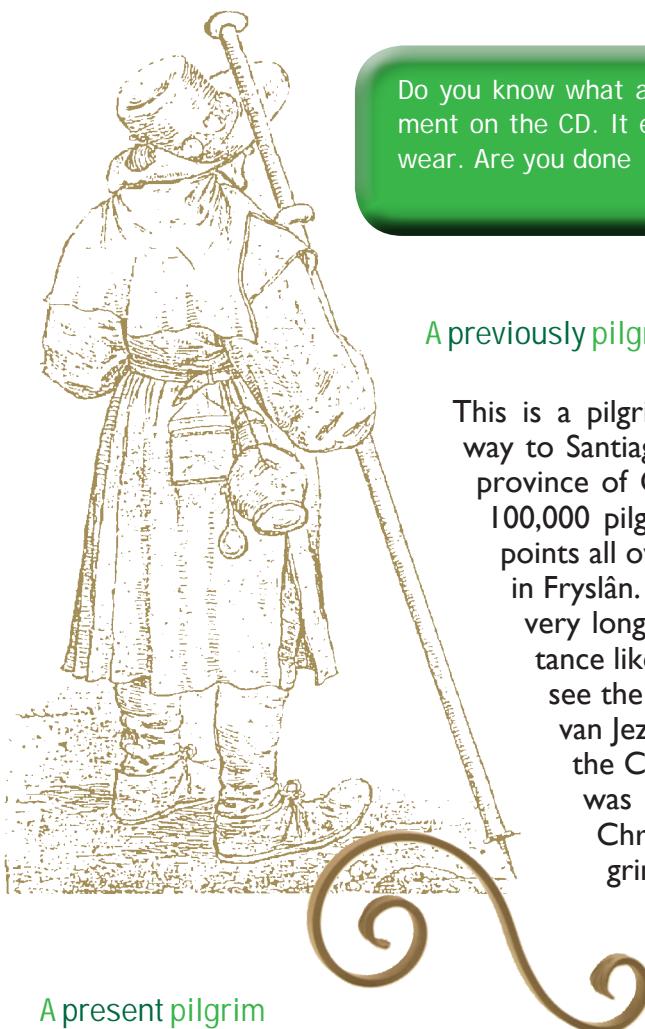
Fragen

- I. Hestou wel 's fan 't Jabikspâd hoord? Soa ja, wat weetstou d'r fan?**
_____
- 2. Hokker woorden kinstou met Jabik of Jacob d'r in? (dink an de St. Jacobstraat in Lúwt).**
_____
- 3. Wat is bij dyn huus weg 't dichtstbijlêgende part fan 't Jabikspâd?**
_____

Opdrachten

- I. De Bildtse band de Feetwarmers het spesjaal foor 't tienjarig jubileum fan 't Jabikspâd 'n fersy skreven over 't Jabikspâd. Lúster naar 't fersy. Wer gaan 't fersy fan de Feetwarmers over? Kinst dat in 'n paar woorden útlêge?**
_____
- 2. Maak groeps fan fier klasgenoaten. Skriif ok 'n fersy fan 'n paar regels over 't Jabikspâd. Kinne jim der ok 'n melody bij bedinke? Sing 't fersy foor jim klas.**
_____

2 The road of a pilgrim

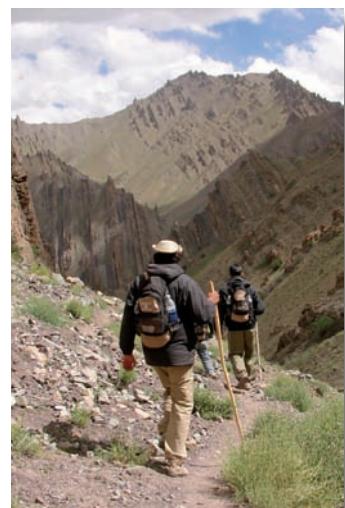
Do you know what a pilgrim is? No? Listen then to the fragment on the CD. It explains what a pilgrim is and what they wear. Are you done listening? Make the assignments below.

A previously pilgrim

This is a pilgrim in the early ages. He walks all the way to Santiago de Compostela. That is a city in the province of Galicia in the northwest of Spain. Over 100,000 pilgrims travel to the city each year from points all over Europe. This pilgrim started his walk in Fryslân. His journey is about 2700 kilometers. A very long journey! Why is he walking a long distance like that? That's because he really wants to see the grave of St. James (Jacobus, een apostel van Jezus). He believes that St. James preached the Christian faith in Galicia and that his body was buried in Santiago de Compostela. The Christian faith is so important for this pilgrim, that he wants to see this holy place.

A present pilgrim

This is a present pilgrim. He also walks the pilgrimsroad to Santiago de Compostela. Why is he doing that? Did his car break down? Didn't he have enough money to go by train? No, he's walking for such a long time because he wants to step out of his hectic life for a while. That's why he's taking this journey to a holy place. It will cost him about three months. That's a long time! He'll take that time to come to themselves. He wants to think about what's really important to him. Silence and rest are important for a pilgrim. This journey gives him the chance to think about life, work, relations and God. There are also pilgrims that go on a pilgrimage because they just want to meet other people.

Dress to impress

Pilgrims to Santiago de Compostela have worn typical clothes ever since the Middle Ages. Their outfit starts with a staff. This staff has to be blessed by a priest. After that it is a symbol of God's presence. The pilgrim can use the staff to walk with, to rest on or as a weapon. At the end of the staff hangs a bottle, called calabash. The pilgrim carries his drinks in that bottle. Furthermore he wears a pilgrim's cape, a bag and some good shoes. A real pilgrim has symbols on his clothes, for example shells, images or medals. These symbols represent the holy places he has visited.

Assignments

1. Make a wordweb with the word 'pilgrim'. Use English words.

2. Answer the questions in Dutch.

1) Where is Santiago de Compostela?

---

2) How many pilgrims travel to Santiago de Compostela every year?

---

3) What kind of reason can a person have for going on a pilgrimage?

---

4) What does the outfit of a pilgrim look like?

---

3. Look at the picture of the previously pilgrim. Colour his staff in yellow, the calabash in orange and his shoes in black. Are you done with that? Colour the rest of the colouring picture too. The shell stays white.

5) Can you describe the differences and the similarities between a previously pilgrim and a present pilgrim?

Differences:

Similarities:

---

4. You are a pilgrim yourself. You're walking the long way to Santiago de Compostela. Then you meet someone. Pick a classmate with whom you can play this situation. Try to hold a conversation with each other in English.

3 Rinne, rinne, rinne

Fan St. Jabik nei Santiago de Compostela: 2700 km rinne

In rottweiler yn België, sjampanje yn Frankryk en pannekoeken yn Spanje. Peet en Corrie Luehof út St. Jabik kamen op har kuiertocht oer it Jabikspaad hiel wat tsjin. Nei 2700 kilometer, in stik as tweintich sokken en hast hûndert hotels kamen se oan yn Santiago de Compostela. Dêr kriegen se de lêste stimpel op har stimpelkaart. Yn dit ynterview fertelle se oer har aventoer.

2700 kilometer, hoe lang hawwe jim deroer dien?

Peet: It trajekt fan St. Jabik oant Nijmegen hienen wy al earder rûn. Dat dienen wy yn gedielen, want dan hoechden wy net yn in hotel te sliepen. Oer it trajekt fan Nijmegen oant Santiago de Compostela dienen wy trije moanne. Wy setten op 28 febrewaris ôf en kamen op 31 maaie oan.

Ha jim ek rôstdagen hân?

Corrie: Ja twa, yn Frankryk. Doe kamen ús bern op besite. Fierder hawwe wy alle dagen rûn, gemiddeld sa'n 25 kilometer op in dei.

Hoe wisten jim wêr't jim lâns moasten?

Corrie: Wy hienen kuier- en fytскаarten fan alle gebieten mei. Fierder stie in grut part fan 'e rûte ûnderweis oan-jûn mei buordsjes mei in Jakobsskelp derop. Foaral yn Spanje wie dat perfekt regele, dêr hawwe wy ús kaart hast net nedich hân.

Ha jim der yn dy trije moanne wolris sa trochhinne sitten dat jim dermei ophâlde woenen?

Peet: Ja, wy wienen noch net iens yn Maastricht of ik hie myn nocht al. It fleach my oan en ik woe nei hûs. De eigener fan it pensjon dêr't wy doe slipten, seach dat der wat wie en begûn op my yn te praten. Hy stjoerde ús nei in tsjerke en sei dat wy dêr in kerske oanstekke moasten. Fierder moasten wy dêr in healoere bliuwe om nei te tinken. Doe't wy werom kamen

Der binne minsken dy't de 2700 kilometer nei Santiago de Compostela echt rinne. Krijst no in ynterview te hearren mei minsken dy't de tocht rûn hawwe. Kinst hjirûnder meilêze.

yn it pensjon, wist ik dat ik fierder woe. Dérnei ha ik nooit wer in dip hân. Corrie wol, yn Súd Frankryk siet se der op in stuit hielendal trochhinne. Doe hawwe wy in bushalte opsocht en de rest fan de etappe yn 'e bus ôflein.

Wat hienen jim yn 'e réchta?

Corrie: Twa pear sokken, trije ûnderbroeken, in handoek, in stel ekstra klean, wat toiletspullen, pleisters, slippers, reinklean, de rûtekaart, it paspoart, de beurs, in fleske wetter, in mars en in appel. Op sa'n tocht moat it je net safolle skele kinne hoe't je derby rinne. Wy hawwe dagen yn deselde klean rûn en ha mar in pear kear waskje kinnen. Gel, make-up en moaie klean koenen net mei, want de réchtaas moast net te swier wêze. Peet syn réchsek weage 12 kilo en minen 10.

Wat is in leuk en wat in minder leuk oantinken aan jim reis?

Peet: De leuke oantinkens binne wol de aardige minsken dy't wy ûnderweis tsjinkamen. Sa gau't minsken de Jakobsskelp op ús réchtaas seagen, waarden se hiel freonlik. Der binne in soad dy't ús holpen hawwe oan in sliplak of iten. Guon minsken fine pilgrims sa bysûnder dat se alles wol foar jo dwaan wolle.

Corrie: Minder leuke herinneringen ha ik oan de etappe yn de Frânske Pyreneën. Doe rûnen wy sa heech yn 'e bergen dat wy yn 'e wolken rûnen. Dan is it krekt as rinst yn 'e mist. It wie dêr striemin waar: kåld, reinerich en troch dy wolken koenen wy hast neat sjen. Ik hie hiele kålde hannen, mar wy hienen gjin moffen. Doe ha'k

mar in pear sokken út 'e rēchsek helle en dy om 'e hadden dien. Dy etappe wie echt hiel swier.

Hoe wie de oankomst yn Santiago de Compostela?

Peet: Moai! Wy kriegen ús lêste stimpel en in oarkonde yn de katedraal dêr't Jakobus neffens de leginde begroeven leit. It wie raar om te sjen dat guon minsken echt gûlend foar syn stânbyld delfoelen. Sokke minsken binne de

echte pilgrims, dy reizgje nei Santiago fanwege har kristlik leauwen. Dochs wienen wy ek bliid om Jakobus te sjen hear, wy hawwe him efkes in klopke op it skouder jûn. De dei dérnei binne wy nei kaap Finisterra, in plak oan de kust by Santiago, gongen. Dat plak stiet bekend as it echte ein fan it Jabikspaad. It is in pilgrimage om op dat punt de klean dy't jo ûnderweis oan hienen, yn 'e brân te stekken. Wy hawwe ús t-shirts ferbaarnd. Dat leve-re ús in soad 'bekijks' fan Dûtske toeristen op.

Opdrachten

1. Bepraat mei-elkoar ûndersteande punten, dat kin yn groepkes of mei de hiele klasse tagelyk.
  - Hasto wolris oan in útdaagjend sportevenemint meidien? Sa ja, watfoar?
  - Soesto ek wolris trije moanne op reis wolle? Wêrom wol of wêrom net? Sa ja, wêr soest dan hinne wolle en wat wolst dêr dwaan?
  - Reagearje op de stelling:
ik rin leaver 2700 kilometer as dat ik de Alvestêdetocht riid.
2. Tekenje de ynhâld fan de rêctas.

3. Spylje it ynterview nei yn duo's. De iene hat it Jabikspaad rûn en de oare is de ynterviewer. De ynterviewer betinkt foarôf leuke fragen.
4. Rekkenje
  - 1) Fan St. Jabik nei Santiago de Compostela is 2700 km rinnen. Rekkenje út hoe-folle dagen ofst deroer dochst ast presys 25 km op in dei rinst.
  - 2) Peet en Corrie binne op de lêste dei fan febrewaris, de 28^e, ôfset en kamen op 31 maaie oan yn Santiago. Hoefolle dagen ha se ûnderweis west?

- 3) Brûk it kaartsje hirneist. As I sm op dit kaartsje 80 km is, hoefolle kilometer rinne jo dan ungefear troch elk lân? Begin yn St. Jabik op de blauwe rûte, gean yn Parys oer op de reade rûte. (Skat it oantal, mar brûk wol in liniaal.)
Skriuw de kilometers op foar:

Nederlân = _____

België = _____

Frankryk = _____

Spanje = _____

- 4) Ast de fjouwer útkomsten wer byelkoar optelst, soest ungefear op 2700 útkomme moatte. De komplete rûte is ommers 2700 km. Kloppet dat?

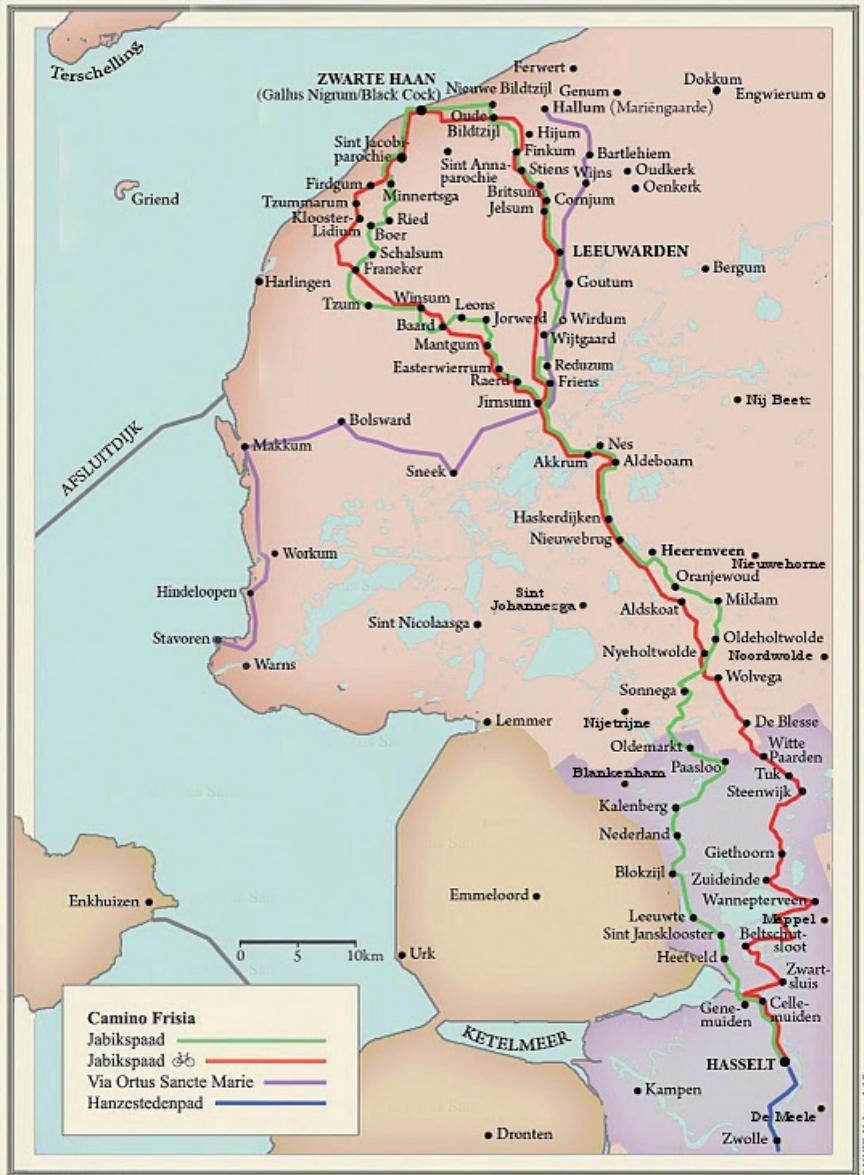

4 Kiek om dy hine!

Geef an hokfoor foto bij hokfoor gebied hoort.
Trek 'n lyn fan de foto naar 't gebied op it kaartsy.

Kieksto welles om dy hine ast bütten bist? Falt it dy dan welles op hoe waids 't is by ons? Hast oeral wértst siest, siest de horison. Dat is in 'n bergachtich gebied as Switserländ wel åns. Dér sitst altyd teugen 'n berg an te kieken. Der binne feul minsen die't spesjaal foor de feere útsichten naar 't Bildt komme. Sy fine it machtig dat se soa feer sien kinne. Yn watfoor gebied foelsto dy it bëste thús? In 'n bosryk gebied of in 'n wetterryk gebied? Sousto graach eens op fekánsy wille in 't bergachtige Switserländ of bliesto liever in 't flakke Bildt?

CAMINO DE SANTIAGO

Onderweegs fan 't Bildtse St.-Jabik naar 't Drentse Hasselt kuierst ok deur ferskillende landskappen. Komst dan aigenlik deur ses landskappen. Op 't plaatsy siest in groen en road de roete fan 't Jabikspaad. Teken met 'n liniaal 'n rechte lyn fan Ferwert naar Winsum en dan naar 't begin fan de Ofslútdyk en kleur 't gebiet boven die lyn road. Dit gebiet noeme wy ok wel de **Bouhoeke**. 't Bilt leit ok in de Bouhoeke. De grônd in dizze hoeke bestaat út klaai. Op die klei wille irpels en andere groenten goed groeie. Derom weune dêr ok veul bouboeren. Gewassen die't in 'e Bouhoeke groeie, binne: graan, irpels, súkkerbyten, blombollen, sipels, wuttels, appels en bloemkoalen.

Teken met 'n liniaal rechte lynen tussen de plaatsen Liuwt, Harlingen, Bolsward, Jirnsum en weer naar Liuwt. Kleur 't gebiet tussen dy lynen groen. Dat gebiet noeme wy ok wel de **Greidhoeke**. De Greidhoeke bestaat fooral út grasland. De grônd bestaat út sware knip-klaai, die't by overstroming of regen hast gyn water deurlaat. Dat is ok de reden dat 't gebied fooral geskikt is as grasland. De Greidhoeke is dêrdeur 'n belangryk feeteeltgebiet worden. Feerder fynst ok veul terpen in deze streek.

Teken 'n rôntsy in 't kaartsje. De lynen fan 't rôntsy motte deur de plaatsen Nij Beets, Nieuwebrug, Sneek en Wirdum gaan. Kleur 't rôntsy blau. 't Blauwe gebiet noeme wy ok wel de **Lege Midden**. 'Lege' geet aan dat 't 'n laag-gelegen gebied is. Sonder de seediken sou 't water hier twee meter hoog staan. De streek is dunbefolkt. Fanôf 1700 waard der feen ôfgroeien in dit gebied. In die tiid kwam ok de turf-winning op gang. 'n Deel fan de feengebieden is nu netuer, soa as netuergebied De Alde Feanen. Dat is 'n laagfeenmoeras met veul water. Waterplanten groeie hier dan ok omraak.

Teken 'n rôntsy in 't kaartsy. De lynen fan 't rôntsy motte deur de plaatsen Heererveen, Nieuwehorne, Nyeholtwolde en Sint Johannesga gaan. Kleur 't rôntsy geel. Dit gebied is 't **bosrike park rôndom Oranjewoud**. Fanôf de 17e eeuw trokken rike Friezen naar deze streek. Sij bouden dêr lândhûzen en laaien parken an. Oranjewoud staat bekend om de eeuwenoude bossen, lange lanen, fraaie fivers en groate túnen. Der binne veul soarten bomen, strûken en planten.

Teken 'n rôntsy in 't kaartsy. De lynen fan 't rôntsy motte deur de plaatsen Witte Paarden, Paasloo, Nijetrijne, Oldeholtwolde en Noordwolde gaan. Kleur 't rôntsy paars. Dat paarse rôntsy is de **Westlike Stellingwerven**. Deze streek liket wol 'n bitsy op de Lege Midden. Fynst hier feen, rietvelden, moerassen en petgatten. Petgatten binne waterplassen tus-sen stroken lând. Op die stroken lând laai froeger de turf te drogen. Nou binne 't faak netuer-gebieden of rekreasjifivers.

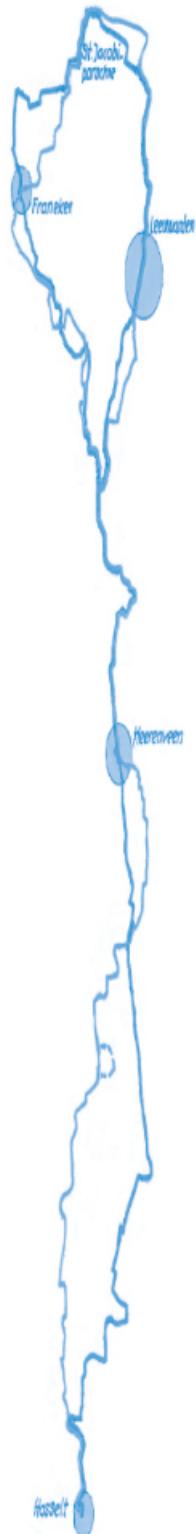
Teken met 'n liniaal rechte lynen tussen de plaatsen Zwolle, Blankenham, Oldemarkt, Witte Paarden, Meppel, De Meele en weer naar Zwolle. Kleur 't gebied tussen die lynen oranje. Dat groate gebied hyt de **Kop fan Overijssel** en staat foornamelijk bekend om 't netuergebied Weerribben-Wieden. Dat is 't grutste laag-feenmoeras fan Noordwest Europa. Feen is 'n natte spônzige grôndsoart. Droog feen wordt op 'en duer turf, dat tot aan de 19e eeuw wonnen worde as brândstof.

5 Spreek je talen!

Logeren in Drenthe

X

Laatst logeerde ik bij mijn vriend Jaap in Drenthe. Toen wij door het dorp fietsten, rende er opeens een klein meisje de weg op. Jaap riep: 'Kiek toch oet!' Ik kende die uitdrukking niet, maar ik begreep direct dat hij 'Kijk toch uit!' bedoelde. Toen wij even later bij Jaap zijn ouders kwamen, groeten die mij in het Nederlands. Maar wanneer ze met elkaar praatten, gingen ze over op het dialect. Daar verstand ik niets van!

Jaap spreekt een van de 25 Nederlandse dialecten. Wat is een dialect? Het is moeilijk om het verschil tussen taal en dialect aan te geven. Maar één ding is zeker: een dialect wordt vaak in andere situaties gebruikt dan een taal. Jaap spreekt Nederlands op school. Die taal hoort hij ook op radio en tv. Ook de tijdschriften die hij leest, zijn in het Nederlands geschreven. Zijn Drentse streektaal gebruikt Jaap vooral onder familie en vrienden.

Of bij spontane reacties, zoals bij het kleine meisje die zomaar de weg op rende.

Een taal en een dialect zijn voor veel mensen niet hetzelfde. Sommige mensen vinden een dialect maar een boertaaltje. Dat is vreemd, want de Nederlandse dialecten zijn veel ouder dan het Nederlands. Een dialect is dus geen spraakgebrek en al helemaal geen dom taaltje van het platteland. Gelukkig begrijpen steeds meer dialectsprekers tegenwoordig dat hun dialect juist heel bijzonder is. Jaap zijn vader en moeder vinden bijvoorbeeld dat hun zoon wel wat meer Drents op school kan spreken. Ze zouden ook graag willen dat hij Drents leert schrijven. Maar daar is Jaap het niet mee eens. Voor hem is zijn dialect alleen maar een spreektaal en geen taal op papier. Dus Drents schrijven? 'Ik kiek wel oet!', zegt Jaap.

Vragen

1. Spreek jij Bildts of een ander dialect of ken jij iemand die dialect spreekt?

---

2. Wanneer gebruik jij of die bekende het dialect?

---

3. Wat bedoelt Jaap aan het eind van de tekst met 'taal op papier'?

---

4. Wat is het verschil tussen 'spreektaal' en 'schrijftaal'?

---

5. Is het Bildts vooral een spreektaal of een schrijftaal of beide?

---

6. Wat vind jij: is de Bildtse taal bijzonder of stelt het niets voor?

Vier talen op 't Jabikspaad

Onderweg op 't Jabikspaad van St. Jacobiparochie naar Hasselt hoor je vier verschillende talen: **Bildts, Fries, Stellingwerfs** en **Overijssels**.

't Bildts

De Biltske taal ontstond nadat in 1505 de Middelsee inpolderd waard. Hertog George van Saksen had in die tijd de macht over Friesland. Hij sloot in 1505 'n kontrakt met vier mannen út de provinsy Súd Hollân. Sy moesten de Middelsee inpoldere, soadat d'r lând ontstond. In ruil foor ; t inpolderen mochten de Súd-Hollanners 't lând bruke of ferpachte (verhuren) aan boeren. 't Lând waar na 'n skoffy dan ok foor 'n groot stik in hannen fan boeren út de provinsys Súd- en Noard Hollân. Hur arbeider kwamen echter út Fryslân. De boeren praatten dus Nederlands en de arbeiders Fries. Soa ontstond 't Bildts. Der binne teugenwoordig nog soa'n 10.000 Bildtspraters.

It Frysk

It Frysk stamt krekt sa as it Nederlands, Ingelsk en Duitsk óf fan it Germaansk. Oant 1500 wie it Frysk de offisjele taal yn Fryslân. Dérnei waard der hieltyd mear Nederlands brûkt. Sa'n 325.000 Friezen (75%) kinne Frysk prate. 95% fan 'e Friezen kin it ferstean. It Fryske taalgebiet wie froegerolle grutter. Doe lei it foar in grut part yn Dútslân. Fan dat grutte taalgebiet binne noch twa dialekten oerbleaun. Yn it boppeste puntsje fan Dútslân, flakby de grins mei Denemarken wurdt Noard Frysk praat. It Eastfrysk (ek wol Seelterfrysk neamd) libbet noch yn 'e buert fan de Dútske stêd Oldenburg. Dy gebieten sjochst op it kaartsje yn grien en brún.

Het Stellingwerfs

De Stellingwerven zijn een van de gebieden in Fryslân waar geen Fries wordt gesproken. Ook de inwoners van het Bildt, de Friese steden en de waddeneilanden Ameland en Vlieland spreken geen Fries. Het Stellingwerfs is van oorsprong een Saksische taal. De Saksen woonden in de 4e eeuw in het oostelijke deel van Nederland. De Stellingwervers

noemen hun taal zelf Stellingwarfs.

Het Stellingwerfs lijkt meer op de dialecten in Drenthe en Overijssel dan op het Fries. Het is niet bekend hoeveel sprekers het Stellingwerfs nog heeft. Wel bekend is dat alleen oudere mensen de taal eigenlijk nog spreken. Dat komt doordat veel gezinnen hun kinderen tegenwoordig niet meer in het Stellingwerfs opvoeden.

Jan Oosterhof

Plat Overijssels

Aaj gelukkeg bin
koop ie wat ni'js.
Aaj ongelukkeg bin
koop ie oek wat ni'js.
Zo oln wi'j vrouwen
de kwakkelende economie
draeinde.

De taal die in de Kop van Overijssel wordt gesproken, lijkt op het Stellingwerfs. Mogelijk zijn de inwoners van de Stellingwerven vroeger verhuisd naar de Kop van Overijssel. De meeste mensen noemen het dialect 'West Overijssels'. Het West Overijssels heeft veel verschillende varianten. In elk dorp is de uitspraak weer anders. Neem het woord 'verf'. De inwoners van Giethoorn zeggen 'vaarve', de inwoners van Kampen 'värve' en in Balkbrug zeggen ze 'varve'. Ongeveer de helft van de inwoners van de Kop van Overijssel spreekt dialect.

Gasselmingers (genemuidens)

Franeker

Ieversen

Opdracht

- Vertaal de vier spreuken op de tegeltjes in het Nederlands.

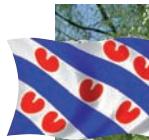
- Welke spreekwoord vind je het mooist? Waarom?

- Hieronder volgen nog een paar Bildtse spreekwoorden. Trek lijnen tussen de spreekwoorden hun juiste vertaling.

De beste fisser ontkomt wel 's 'n aaltsy.	Wil je wat bereiken, dan moet je er iets voor doen.
Die 't de mosken fange wil, mot in 'e haag slaan.	Je kunt iemand niet op zijn buitenkant beoordelen.
't Is niet an 'e gevel te sien, wie 't 't huus beweunt.	Iedereen maakt weleens fouten.

6 Groeie en bloeie

Yn haadstik 4 hast lêze kinnen oer de ferskillende lânskippen fan it Jabikspaad. Wist no presys watfoar natuurgebieten ast ûnderweis tsjin komst. Mar wat groeit en bloeit der eins yn dy gebieten? Op dy fraach krijst antwurd yn dit haadstik.

Piipkrûd

De bermen fan it Jabikspaad binne yn 'e maitiid foar in grut part begroeid mei piipkrûd. Dizze blom bloeit fan april oant july. Fan de stâl fan piipkrûd kinst in fluit meitsje, dêrom hjit de plant yn it Nederlânsk ek 'fluitenkruid'.

FLUITENKRUID

WILD CHERVIL

PIIPKRÛD

PIIPKRÛD

Doarnstikel

Hast dy wolris sear dien oan in stikelplant? Dikke kâns dat dat in doarnstikel wie. Dy plant groeit ûnder oaren op klaigrûn. De kleur fan doarnstikels is meast read of pears, soms ek wyt of lila. Flinters snoepe faak fan de nektar fan doarnstikels. Fierder lizze se ek har aaijes op doarnstikels. Dan kinne de rupsen fan it blêd ite.

DOARNSTIKEL

DISTEL

STEKEL

THISTLE

Bûterblom

Fan maaie ôf kleuret de bûterblom de greiden giel. De plant krige de namme bûterblom fanwege de fettige glâns fan de giele blommen. De blom is fergiftich foar fee, mar de fize smaak soarget deroor dat bisten de blom net gau opite sille.

BUTTERBLOM

BÛTERBLOM

BOTERBLOEM

BUTTERCUP

Swanneblom

De swanneblom hast fêst wolris op in skilderij sjoen. Dat is net foar neat, want dizze populêre blom wurdt ek wol de keininginne fan de wetterblommen neamd. De swanneblom is te finen yn stilsteand wetter. De plant mei de driuwende blêden hâldt fan sinne en bloeit meastal fan juny oant septimber.

WATER LILY

WATERLELY

SWANNEBLOM

WATERLIE

Pinksterblom

De pinksterblom groeit faak yn de wâl fan sleatten. De blom is lila fan kleur en hat fjouwer bledsjes. Je soenen tinke dat de blom bloeit mei de Pinksterdagen, mar dat is net sa. De pinksterblom groeit just yn de perioade foar de Pinksterdagen. Yn Fryslân neame wy piipkrûd ek wol pinksterblom. Dat is omdat dat just wol tagelyk mei de Pinksterdagen bloeit.

PINKSTERBLOEM

PINKSTERBLOM

CUCKOO FLOWER

PINKSTERBLOM

Wolst noch mear witte oer wat der groeit en bloeit? Surf dan nei www.akkerbouw.info. Dêr kinst it boekje 'Planten met een ferhaal' downloade. Yn dat boekje stiet ynformaasje oer noch folle mear planten en blommen.

Opdrachten

1. Kleurje de hokjes mei de **Nederlânske** nammen **blau**, de **Biltske** nammen **grien**, de **Fryske** nammen **read** en de **Ingelske giel**.
2. De offisjele nammen fan blommen en planten binne de Latynske nammen. Kinsto de Latynske nammen fan de fiif boppestaande blommen op ynternet fine?
  - a. Piipkrûd =
  - b. Doarnstikel =
  - c. Bûterblom =
  - d. Swanneblom =
  - e. Pinksterblom =
3. Sykje bûten it doarp noch in blommesoart. Meitsje der in foto fan en skriuw in koarte beschriwing. Neam de folgjende punten yn elk gefal yn dyn beschriwing:
  - a. De namme fan de blom of plant.
  - b. De bloeperioade fan de blom of plant.
  - c. De grûnsoart dêr't de blom of plant goed op groeie wol.
  - d. De Ingelske, Fryske, Nederlânske, Biltske en Latynske namme fan de blom of plant.

7 Heb jij spirit?

Machteld

X

Machteld is klaarwakker. Ze ligt al uren in bed, maar de slaap wil niet komen. En dat terwijl de rest van de wereld allang in dromenland is. Allerlei gedachten tuimelen door haar hoofd. Jason Mraz kijkt haar vanaf een poster aan de muur met stralende ogen aan. Machteld draait haar voor de zoveelste keer op haar andere zij en sluit haar ogen. Dan besluit ze om haar ademhaling te tellen. Eén, twee, drie. Ze concentreert zich op haar buik die beweegt bij het in- en uitademen. Acht, negen, tien. Machteld is Jason Mraz vergeten en haar hoofd is nu leeg. Veertien, vijftien,

zestien. Het is net of ze alleen op de wereld is, alleen met haar ademhaling. Drieëntwintig, vierentwintig, vijfentwintig... dan valt Machteld in een diepe slaap.

Eigenlijk is de manier waarop Machteld insliep een vorm van meditatie. Meditatie is niets anders dan je bewust worden van je gevoel en emotie waardoor je besef bent wat je van binnen werkelijk voelt. Er zijn mensen die dagelijks mediteren. Dat doen ze om rust te vinden en zichzelf beter te leren kennen. Er zijn veel verschillende vormen van meditatie.

Bidden

Bidden is eigenlijk ook een vorm van meditatie. In het gebed zoekt een gelovige contact met God. Mensen bidden om God te eren of te vragen om troost of kracht. In een gebed kunnen ook emoties naar buiten komen. Bidden kan op verschillende manieren en in verschillende houdingen. Het gebed van een Christen ziet er bijvoorbeeld anders uit dan het gebed van een Moslim. Wil jij het verschil weten? Lees dan onderstaand verhaaltje maar eens.

Vragen

- 1. Bid jij weleens? Waarom wel of waarom niet? En zo ja, hoe doe je dat dan?**
-
-

- 2. Kun jij op internet uitzoeken op wat voor manier Joden bidden?**
-
-

Mohamed Yoesoef groeit op in een moslims gezin in Zuid-Marokko. Hij bidt vijf keer per dag. Daarbij houdt hij zich goed aan de regels. Vóór het bidden reinigt hij zich. Daarna bid hij volgens de gewoonte in de richting van Mekka en zonder schoenen aan. Hij houdt zich nauwkeurig aan de tekst en de houdingen, want slordigheden maken het gebed zonder waarde.

Als Mohamed in contact komt met christenen, kijkt er van op dat zij hun ogen sluiten en hun handen vouwen tijdens het bidden. Zijn zij moe? Is dit bidden? Ze houden gewoon hun schoenen aan en bidden niet in één bepaalde richting. Zij hebben zich vooraf ook niet gewassen. Mohamed vindt het nogal oneerbiedig hoe zij bidden. En ook wat ze spreken tegen God als tegen een vader of een moeder. Mohamed begrijpt nu dat de inhoud van het gebed voor Christenen het belangrijkste is.

Yoga

Bij yoga leer je controle te krijgen over je lichaam, gevoel en geest. Daarvoor moet je bepaalde lichamelijke en geestelijke oefeningen doen. Hierdoor kun je in contact komen met God. Yoga wordt ook in Nederland steeds populairder. Nederlanders doen meestal een vorm van yoga waarbij alleen controle over het lichaam nodig is.

Jacobspad wandelen

Het wandelen van het Jacobspad kan ook een vorm van meditatie zijn. Wandelaars treden in de voetsporen van de vele pelgrims die hen voor gegaan zijn. Onderweg is er genoeg tijd om na te denken. Nadenken over het leven, gevoel, emotie of God.

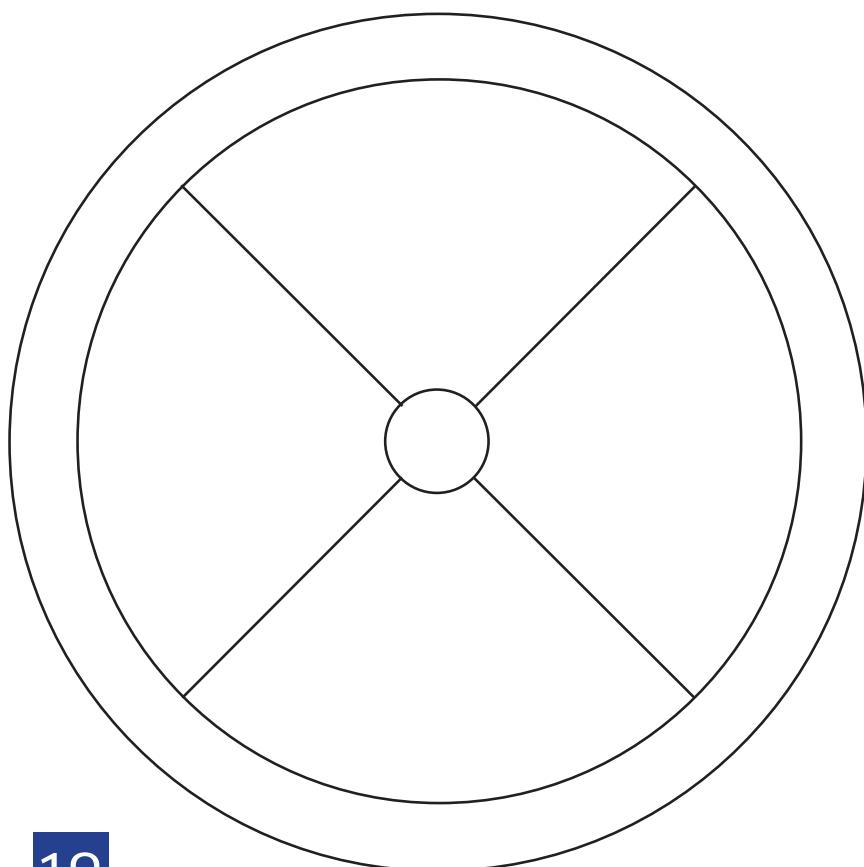
Lachen

Zelfs lachen kan een vorm van meditatie zijn. Deze vorm van meditatie komt uit India. Tijdens een lachmeditatie lach je zomaar, zonder reden. Gewoon omdat het lekker is om te lachen. Mensen die aan lachmeditatie doen, geloven dat het denken stopt als je voluit lacht. Na de lachsessie voelen ze zich rustig en zijn ze tot zichzelf gekomen.

Mandala

Het tekenen van een Mandala wordt ook wel als een vorm van meditatie gezien. De symbolen en kleuren die een persoon gebruikt bij het tekenen, geven aan hoe die persoon in het leven staat. Mandala tekenaars geloven dus dat de cirkel symbool staat voor de eigen ik.

Kleur de cartoons die een vorm van meditatie uitbeelden.

Opdracht

Een eigen Kleurkaart maken

Kies vier kaartjes uit de woordkaartjes op het bureau van je juf of meester. Leg deze op één van de 4 vlakken op de tekening: boven, onder, links of rechts. Zet in het middelste rondje je naam en de datum. Schrijf de gekozen woorden in sierlijke letters op de rand van de cirkel op de juiste plek. Vul de vakken met een tekening, symbool, of kleuren die de betekenis van het woord duidelijk maken. Kleur de kleurkaart verder in.

8 Arend-Jan na Santiago de Compostella

Arend-Jan rijt op syn krosfysts rondsys over 't plain foor de groate kerk fan St.-Jabik. Fan klarebare ferfeling fytst-y ok 's deur dat izeren ding, dat künstwerk. Trappy op-trappy ôf. Op 'n krosfysts kin-y alles. Hij wacht op syn maat Karel. Se hadden goed ôfsproken om fijf uur bij de kerk en nou waar 't al fijf over fijven. Of sou Karel him foor 't lappy houwe wille, 't is op 't lest 1 april. Dan hoort-y 'n bekend sinjaal. De fytsbel fan Karel. Gyneen het soa'n lude fytsbel as Karel. 't Is gyn gewoane bel, 't lykt meer op 't loeien fan 'n koe.

'Wat bist' laat,' pruttelt Arend-Jan. 'Ja,' sait Karel, 'ik sat eventsys op internet en doe bin ik de tiid fergeten. 't Waar soa interessant.' 'O, ja, wat dan wel?' wil Arend-Jan wete. 'Ik hè even naar 't Jabikspâd keken.' 'Staat dat ok op google earth?' 'Jawis en 't begint der.' Karel wiist op 't groate izeren künstwerk bij de kerk. Arend-Jan begrypt d'r nijs fan. Hoesoa, 't paad begint dêr? 'Der begint helendal gyn paad,' merkt-y op. 'Ja hoor, echt wel!' 'Dou bist dronken,' sait Arend-Jan. 'De dyk loopt der ommers.' 'Ja, dat is 'n dyk foor gewoane mînsen, maar besondere mînsen, soa as die pelgrim die't der staat. Kyk, siest nou wel, die gaan eerst die poort deur.'

't Lykt maar nûvver met die pelgrim, fynt Arend-Jan. Hij het 'n lange brûnne jas an met kapusjon, lykas waar-y 'n monnik. In syn rechterhând hout-y 'n lange stok en an 'n toutsy om 'e nek hangt 'n groate skelp. 'Dat is 'n jabiksskelp,' ferdútst Karel. 'Hoe weetstou dat allehaar?' wil Arend-Jan wete. 'Internet jongetsy, internet.'

'Mâg ik jou wat frage?' vraagt Arend-Jan an 'e pelgrim. 'Jawis,' sait die, 'fraag maar op.' 'Binne jou al heel oud?' 'Ni hoor. Temînsen dat fyn ik sels niet. Ik loop teugen de feertig.' 'Ons hait is al 45, maar die kin nag goed sonder stok lope,' sait Arend-Jan. De pelgrim begint te lachen. Nou siene se wel dat-y nag jong is. Hij het mooie sterke witte tannen in 'e mônd en helblauwe ogen. 'Maar jim hait loopt ok niet soa feer as ik, dink ik.' 'Ons hait loopt nooit at-y 't skikke kin. Hij gaat altyd met de auto na syn werk. Hewwe jou gyn werk?' kin-y niet nalate te fragen. 'Ik hè nou fekânsy,' antwoordt de pelgrim. 'Ik hè 't de leste tiid wat te drok had en derom loop ik nou na Spanje.' 'Na Spanje alheel en helendal allenig' skrikt Arend-Jan. 'Ja. Foor myn rust en om mysels teugen te kommen.'

Der motte de jonges even over nadinke. Jesels teugen komme. 'Je kinne jesels niet teugen komme,' merkt Arend-Jan op. 'Je kinne alleen maar 'n ander teugenkomme. Of at je een fan 'n tweeling binne, kinne je een teugen komme, die't sprekend op je lykt. Maar dan binne jou 't nag sels niet.' De pelgrim lacht. 'Ni, der hest gelyk an. Wat ik bedoel, is dat ik 't onderweegs fast 'n keer soa moeilik krij, dat ik wel gape en gûlle kin.' 'Wêrom dat?' wil Arend-Jan wete. 'Wete jim, 't is niet soamaar 'n eandsy lopen. Eerst gaan ik heel Nederland deur, dan België en dan Frankryk. En Frankryk is soa'n ferskriklik groat lând. Der loopst dagen en soms wel wekenlang sonder datst' 'n mîns siest. Dat kin ferskriklik eensem weze. En mînsen motte dos soa nou en dan 's met

'n ander prate kinne.' Nûvver, dinkt Arend-Jan en sait: 'Wêrom gane jou dan allenig? Werom nimme jou gyn kammeraat met. Karel en ik doen ok alles tegaan. Karel knikt heftig en sait: 'Nou, ik sou mooi thús blive, Ik gong niet allenig. Hoe lang is 't lopen na Santiago de Compostella?' 'Drie maanden.'sait de pelgrim. De jonges fâle omtrint fan de fyts. Drie maanden aneen lope en ok nag allenig! De pelgrim siet de skrik fan de jonges en sait lachend: 'Och, 't sil wel metfâle. Onderweegs binne wel meer mînsen. Niet 't hele stik, maar soa nou en dan kînst wel 's met een oplope. En at je nachts in 'n refugio overnachte binne d'r 'n hele prot mînsen meer.' 'n refû...watte?' 'n Refugio, dat is 'n plakky der't je slape kinne. 'n Herberchy of soa.' 'En die stok dan? Motte jou je der met ferededige at d'r wolveen of beren onderweegs jou opfrete wille?' 'Wolveen en beren binne d'r niet in 't súdden. Omdat 't soafeer is, loop ik met 'n stok. En omdat 't bij de útrusting hoort. Dan kin elkeneen sien dat ik 'n pelgrim bin.' 'Lope pelgrims altyd?' 'Ja.' 'Hè jou gyn geld foor de bus? Of train?' 'Ja werom gaan jou niet met 'n flygtúg,' vraagt Karel. 'Dat hoort niet. 'n Pelgrim het gyn geld bij him. Dat weet ok idereen. Derom krij ik onderweegs overal fergeefs eten en 'n slaapplak.' 'Gòh,'sè de jonges, 'cool!'

Nou wille se nag een ding wete: 'Wêrom hè jou soa'n skelp om 'e nek hangen?' 'Dat is de jabiksskelp,'sait de pelgrim, 'die hoort bij de útrusting.' 'En mág ik jim frage hoe't jim hite?'

Arend-Jan noemt syn naam en Karel ok. 'En myn naam is Jaap,' sait de pelgrim. 'Ant kikes dan maar, wie weet treffe wy nander nag 's.' 'Goeie rais,' wînse de baide jonges him. De pelgrim kroust SintJabik út.

't Is onderwilens al weer twee weken na Sintjaasmet. 't Is freemd, maar de pelgrim en 't lange pâd na Santiago de Compostella in Spanje spookt fooral Arend-Jan deur 't hoofd. Hij het krekt as Karel feul informasy opsocht op internet. Hij het d'r 'n spreekbeurt over houwen op skoal en der 'n tien foor kregen fan de meester. De kines hadden 't allegaar hartstikke interessant fonnen. Nachts droomeerde faak dat-y sels onderweegs waar na Spanje. At-y dan weer wakker waar, docht-y bij himsels: hoe krij ik 't foornander. Ik sou dat hele eand nooit lope wille! Maar om 's in Santiago de Compostella te kiken, dat leek him nou wel weer wat. De fekânsy waar begonnen en hij had syn ouweloi al froegen, at se niet 's met fekânsy na Spanje kunnen. Se hadden d'r gyn asem op geven. Op 'n nacht kon-y niet slape. 't Waar folle maan en 't maanlicht skeen in folle glory in syn kamertsy. 't Leken wel overdâg. Hij laai maar te woelen en te draaien. Hij waar soa klaarwakker dat-y inenen docht dat-y d'r likegoed ôfgaan kon. Hij trok flug 'n troi an en sette de laptop an. 't Waar súvver 'n gewoante worren dat-y alles wat d'r over pelgrimsraizen na Santiago de Compostella te finen waar opsocht. Inenen kwam d'r 'n freemd bericht binnen. De letters fan Chick, Copperplate Gothic, Alba, Arial, Crooby en Jokerman stonnen allegaar deurnander. Ok niet mooi op 'n regel, maar skots en skeef over 't skerm. At-y niet soa goed leze kinnen had, had-y 't nooit ontsifere kinnen. Nou lâs-y:

In de eerste nacht fan de folle maan fan de tweede seumermaand gaan de pelgrim deur de poort fan de elf stralen.

Arend-Jan klaude him op 'e kop. Dut snapte hij niet.

In de eerste nacht fan de folle maan...

Hij keek deur 't rût. De maan lachte him met bolle wangen toe. 't Waar folle maan en tweede seumermaand waar 't ok. Maar de pelgrim die't deur de poort gong? Welke pelgrim? Wie gaan nou bij folle maan deur de poort? Inenen waar-y ú'e raad. Hij belde Karel. Blykber kon die ok niet slape, want hij melde him dalik.

'Motst' 's op internet kike bij Santiago de Compostella, der staat dat de pelgrim nou deur de poort gaan!' Arend-Jan en Karel praatten d'r nag even over, doe waren se

't eens. Se souwen 's kike. Se trokken gau wat kleren an en gongen op 'e fytser midden in 'e nacht na de poort foar de Groate Kerk. Gyn pelgrim te sien. 'Flauwekul,' saai Arend-Jan. 'n Grappy seker,' docht ok Karel. 'Hier stane strepen in deuze steen', wees Arend-Jan. Karel sette syn fytser op 'e stander en keek ok. 'Dat binne stralen,' saai-y, elf stralen!'

In de eerste nacht fan de folle maan fan de tweede seumermaand gaan de pelgrim deur de poort fan de elf stralen.

'Sille wy der 's op staan gaan?' stelde Arend-Jan foar. Se gâven nander 'n hând en stapten op 't ferhoginky fan de poort. Der't de stralen begonnen konnen se krekt baidegaar 'n foet delsette. 't Begon inenen heel hard om hur hine te waaien. Se soezebôlden en worden dronken in 't hood. Se wouwen d'r gau weer ôfsteppe, maar 't leken wel at se fast satten. De hele poort raakte los fan 'e grônd, fiel over de kant en worde as 'n raket deur de razende wyn metnommen.

Arend-Jan worde wakker en waar soa mislik as 'n kat. 'Wat hè ik 'n pinenthood,' docht-y, wylst-y 't hood optilde en dalik weer dellaai. Na 'n hutsy deen-y syn ogen fersichtig open. Twee ogen keken him recht an. Arend-Jan deen syn ogen gau weer dicht. Hij droomde of hij waar bra syk. Doe hoorde-y Karel syn stim: 'Arend-Jan, wakker worre. Toe je, wor nou wakker!' Arend-Jan deen syn ogen weer open. 'Ik bin soa mislik.' 'Ja,' saai Karel, 'ik ok. Maar dat is 't slimste niet. Wij binne der't wy niet weze motte. Dut is temînsen St.-Jabik niet.'

Arend-Jan skoat overeand. Wat saai die gekke Karel der?! 'Ni, motst 's kike. Rare wereld hier.' Arend-Jan wreef syn ogen út. Om him hine hoge kale brûnnige bergen. Se laaien baidegaar an 'e kant fan 'n padsy. 'n Berggait ston hur fan 'n ôfstandsyste te bekiken. 't Waar hier heel stil. Je kunnen de stilte hore. Gyn spoor fan de Ouwe-Dyk, gyn watertoren fan St.-Jabik, gyn spoor fan de Radar in Wier, gyn toren fan Minnertsga te bekinnen.

Karel begon te gûllen en te gappen. 'Ophouwe,' saai Arend-Jan, 'wij motte nadinke.' 'Hoe kin dut?' 't Komt fan de poort en de folle maan. Wij binne in dat ding fort soest,' snotterde Karel. Nou wist Arend-Jan 't ok weer. Dou hest gelyk. Maar wer binne wij nou dan dos? Op 'n ezel kwam 'n maisy foorbij.

'Como estais?' froeg se. Hoe gaat 't met jim. 'Wer binne wy hier. Kinst' ôns dat ok fertelle?' froeg Arend-Jan. 'Me llamo Estrella,' saai 't maisy. Myn naam is Estrella. 'Ik bin Arend-Jan en hij is Karel.' 'Muy bien. De donde estais?' O.k. wer komme jim weg? 'Wij komme út St.-Jabik,' saai Arend-Jan. 'Ah Santiago de Compostella', lachte 't maisy en se wees in de richting der't sij wegkommen waar. Se skopte de ezel met hur hakken teugen 'e billig en 't beest sjokte met hur op 'e rûg feerder.

'Wij binne in Spanje,' saai Arend-Jan. 'Ja en Santiago de Compostella lait die kant út,' fulde Karel an. Se keken nander an en waren út 'e raad. Súvver fleurig liepen se die kant op.

Se liepen de hele dâg en teugen de aven kwammen se in Santiago de Compostella an. Der keken se hur de ogen út. 't Waar 'n drokte fan belang. Mînsen, mînsen wat 'n mînsen! En 'n prot tintsys en kraamtsys met fan alles en nag wat te koop. Soeveniers, soeveniers. Se liepen ok, 'n bitsy skrûttel, even de súpper groate kerk fan Santiago de Compostella in. Dut waar wel even wat âns as de kerk fan St.-Jabik. Die waar kaal en leeg. Deuze niet. 'n Echte Roomse kerk, met prachtig houtsnijwerk, feul goud en beelden fan hailigen en fansels ok fan de Hailige Jacobus. Mînsen satten op 'e kneiën op bidstoeltsys te bidden. D'r skeen 'n freemd licht deur de dûzzenden klaine glas(glâs-in-loadrûtsys.

Doe't se weer na bútten kwammen sâgen de baide jonges inenen 'n bekinde. 'Hoi Jaap!' riep Arend-Jan en pakte de pelgrim bij syn pij. Die keek hur met syn blauwe ogen ferheerd an. 'Ok goeie,' saai-y ferbaasd, 'hoe kìn dut?' De jonges fertelden him fan de poort en 't besondere bericht op internet. 'Tsjonge,' saai-y, 'dat gaan wel even harder as dat ik hier kommen bin.' 'Binne jou jesels onderweegs ok nag teugenkommen?' froeg Arend-Jan benijd. De pelgrim Jaap glimlachte 'n bitsy. 'Ja,' saai-y, 'ik hè my altemets heel klain en nitig foeld. En dat is wel 's goed foor 'n mîns.'

De jonges fertelden him dat sij, doe't se wakker worden ok niet soa feul te koop had hadden.

Maar hoe most 't nou eerder? Se mosten ok weer werom. 'Wete jim ouweloi dat jim hier binne?' froeg-y. 'Ni,' skrokken de jonges, 'wat sille se ongerust worren weze.' 'Bel se maar,' saai Jaap de Pelgrim en haalde 'n mobyltsy út de binnenbús fan syn pij. 'Ik rij aansen met 'n sinesappelauto werom na St.-Anne en der kinne jim ok nag wel bij in.'

Simy Sevenster

Fragen

1. Wer lykt it gelud fan Karel syn fytsbel op?
_____
2. Looft Arend-Jan Karel drekt as die sait dat 't Jabikspâd bij 't groate izeren kunstwerk by de kerk begint?
_____
3. Wat bedoelt de pelgrim met 'jesels teugen komme'?
_____
4. Hoe noemt de pelgrim de plakken der't er onderweegs slape sil?
_____
5. Wer fine Arend-Jan en Karel de elf stralen?
_____
6. Wer hat Arend-Jan last fan at 'ie wakker wordt?
_____
7. Waarom dinkt Estrella dat Arend-Jan en Karel út Santiago de Compostella komme?
_____
8. Waarom worde Arend-Jan en Karel inenen fleurig as se wete wer't se binne?
_____

Opdracht

Soek net as Arend-Jan en Karel informasy over 't Jabikspâd op internet en skriif der in ferslach over. Kinsto net as Arend-Jan ek 'n spreekbeurt houwe over 't Jabikspâd?

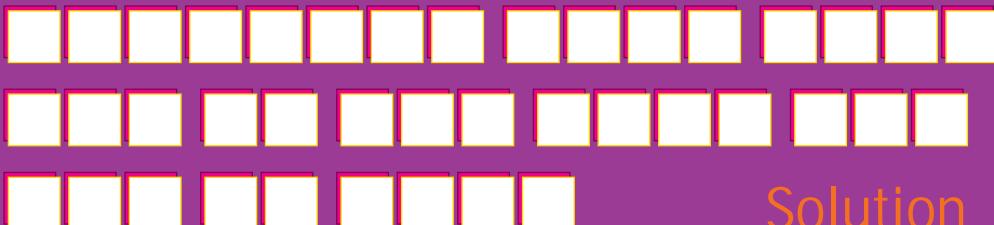

WAY OF SAINT JAMES

Puzzle

E	P	B	I	H	S	L	A	G	E	P	R	R	I	N
M	D	S	A	T	C	P	W	R	A	I	E	L	K	O
R	F	I	A	C	O	R	U	R	M	L	L	O	M	I
V	I	F	S	S	K	T	U	O	S	G	I	S	T	T
I	F	N	T	Y	N	P	U	H	S	R	G	E	R	A
L	L	L	E	E	R	N	A	T	C	I	I	G	A	T
L	E	L	V	V	T	T	A	C	E	M	O	A	V	I
A	H	D	E	A	U	M	N	E	K	A	N	U	E	D
G	A	S	I	H	P	O	T	U	Y	G	O	G	L	E
E	S	N	L	S	S	S	S	E	O	E	E	N	E	M
R	S	O	G	A	I	T	N	A	S	C	E	A	R	T
O	E	I	L	L	U	R	D	R	E	A	M	L	T	H
U	L	E	E	N	U	T	S	O	P	N	G	I	S	D
T	T	S	H	O	E	S	I	S	L	E	T	S	O	H
E	O	F	J	T	I	M	Y	R	O	T	S	I	H	E

Solution

ADVENTURE
APOSTLE
BACKPACK
CHURCH
COUNTRYSIDE
DREAM
HASSELT
HISTORY
HOSTELS

JOURNEY
LANGUAGES
MEDITATION
MOUNTAINS
PILGRIMAGE
RELIGION
RITUALS
ROUTE
SANTIAGO

SHELL
SHOES
SIGNPOST
SOUVENIR
STAFF
STAMPS
TRAVELER
VILLAGE

CEDIN

educatieve dienstverlening